

Komponista Jēkaba Graubiņa dzimšanas 100 gadu atcere

16. aprīlī pagāja 100 gadu, kopš dzimis komponists, folklorists un mūzikas pedagogs Jēkabs Graubiņš. So notikumu latvieši šogad atzīmē visā pasaulē. Trīdās mūziķi, dodoties koncertturnējās, uzņēmuši savās programmās Graubiņa darbus: 8. Kanadas Latviešu dziesmu svētkos kopkoris dziedās Graubiņa "Tek saulīte".

Komponists Jēkabs Graubiņš.
(1886 — 1961).

bet solistu koncertā, kurā piedalīsies arī komponista jaunākā meita, vijolniece Ieva Graubiņa-Bravo, atskaņos viņa dziesmu "Mīlestība" baisij, stīgu kvartetam un klavierēm. 30. maijā Sanfrancisko, Graubiņa meitas Gūņas Simones ierosmē un vadībā, ZK Latviešu biedrība rīko piemiņas koncertu, kurā izpildīs tikai Graubiņa darbus. Koncertā piedalīsies vijolniece Rasma Lielmane, soprāns Milda Grimma-Šturma, pianists doc. Hugo Strauss un citi mākslinieki, sieviešu ansamblis Dairas Cilnes vadībā, no ģimenes — meita Guna, mazbērni Daiva un Daumants, bet klausītājos arī mazmazbērni — Kirstena un Miķelis. Nākamajā dienā, kad Sanfrancisko viesosies ērgelniece Dr. Ingrīda Gūtberga, viņas programmā paredzēta Graubiņa "Fantazija" par latviešu tautas dziesmu".

Visplašāk Graubiņa jubileju atzīmē Latvijā. Jau sākot ar martu, katru nedēļu kādā Latvijas novadā atskan Graubiņa mūzika. Svinību kulminācija bija aprīļa vidū, kad Latvijas Konservātorijā, Universitātes Lielajā aulā un Operā Graubiņam par godu notika koncerti, priekšlasījumi, konferences, konkursi un rauti. Radio un televīzija pārraidīja speciālas programmas. Graubiņa dzimtas vietas Preiļu ģimnaziju nosauca viņa vārdā, pie viņa pēdējās dzīves vietas Mežparkā atklāja piemiņas plāksni, bet Meža kapos, pie viņa mūža mājām, svinīgā ceremonijā pulcējās komponisti, Konservātorijas koristi un ģimenes locekļi, ieskaitot meitu Gunu

Simoni no Sanfrancisko, lai godinātu dižo mūziķi un viņa darbu.

Jēkabs Graubiņš ir viens no latviešu mūzikas milžiem. No viņa devuma mūsu tauta ir smēlusies jau daudzus gadu desmitus, bet daudz kas no viņa atstātā mantojuma vēl tikai tagad tiek atklāts. Zīmīgi par to jautā I. Zemzaris 16. aprīļa "Literatūrā un Mākslā" rakstā, kura iesākums aizņem visu priekšējo lappusi: "Un tagad, kad jūtas un prāts saistās pie Jēkaba Graubiņa, vai tiešām bija jātagad sagaida atgādes iegāns, lai sāktu dziedāt meistara oriģināldziesmas korim, "Atraitnes dēlu", lai ļautu pirmo reiz izskanēt "Pūt, vējiņi", lai atcerētos izcili dvēselisko vokālo ciklu "Mīlestība", lieliskos klavierdarbu ciklus? Un kāpēc ne agrāk, kāpēc ne iepriekšējās desmitgadēs?" Atbildi uz šo jautājumu drīkstam dot tikai mēs, brīvībā dzīvojošie: Graubiņš bija par daudz nacionāls, lai komunistu režims viņu varētu pilnībā atzīt, viņa meklējumi latviskā mantojuma pūrā pastāvošai iekārtai tik biedinoši, ka Oļģerts Grāvītis vēl šodien raksta, ka Graubiņa avižrakstos "atsevišķos momentos, īpaši četrdesmito gadu pirmā pusē, pavīd mums nepieņemami, pat ideoloģiski nosodāmi uzskatu maldi." Komunistu valdība četrdesmito gadu beigās Graubiņu, 65 gadu vecumā, izsūta uz Sibīriju, kur viņš nonīkst sešarpus gadus. Kaut Rīgas avīzes šopavasār pilnas cildinošu rakstu par Graubiņu, šo kauna darbu neviens tur vēl nedrīkst presē pieminēt.

Graubiņa visizcilākais un visplašāk pazīstamais devums ir tautas dziesmu aranžējumi kuriem, kas raksturīgi ar savu polifoniju. Te jāmin iemīļotie "Alutiņš, bālēliņš", "Tek saulīte tecēdama", "Cuči, mana ligaviņa", "Tricēj' kalni, skanēj' meži", "Lustīgā ligaviņa" u.d.c. Bez plaša a capella kora mūzikas klāsta, Graubiņš komponējis solo dziesmas, duetus, kvartetus, kantātes, instrumentāldarbus klavierēm, vijolei, ērgelēm, čellam, mežragam, koklēm un orķestriem. Graubiņa vislielākā mīlestība bija tautas dziesma, ko viņš uzskatīja par latviešu bībeli, kurā atrodamas visas dzīves gudrības. Viņš izmantojis arī dzejnieku tekstus — Raini (25 dziesmām), Skalbi, K. Krūzu, E. Zālti, Plūdoni, un rakstījis vārdus arī pats.

Graubiņa mūzika atzīmējama arī ar tās daudzveidību: bez 160 tautas dziesmu apdarēm, kas bagātina jaukto, vīru, sieviešu un bērnu koru repertuāru, viņš komponējis ap 200 oriģināldziesmu, sastādījis mūzikas apdaru krājumus "Dziesmu dārzīņš", "Skolēnu kori" un "Spēlmanītis". Ir jāmin dziesmu cikli "Aglājas dziesmas," "Miklu dziesmas" (ar autora teksti), kantātes "Ciprese-sērle",

Komponista Jēkaba Graubiņa dzimšanas 100 gadu atcere

Tuvinieki pie Jēkaba Graubiņa kapa Meža kapos 16. aprīlī. No labās: meitas Guna un Daina, dzīvesbiedre Erika u.c. Tālāk aizmugurē pa labi koristi.

(Sākums iepriekšējā num.)

Jēkabs Graubiņš dzimis 1886. gada Lielajā Piekdienā, Preiļu pagasta Aptekās, kā pastarītis 11 bērnu ģimenē, no kuriem trīs miruši bērnībā. Ģimene nevarēdama samaksāt renti, ir spiesta Preiļos iekopto māju atstāt un atgriezties cilts dzimtenē, Zemgalē, kur Jēkabs aug trūcīgos apstākļos. Vēlāk viņi pārceļas uz Rīgu. Sešpadsmit gadu vecumā Jēkabs iestājas Valmieras skolotāju seminārā, kur mācās arī ērģeļu spēli, dirigē semināristu kori un orķestri un spēlē vijoli. Deviņpadsmit gadu vecumā Graubiņš uzsāk skolotāja gaitas Trikātā.

Paveras iespēja doties uz Pēterburgas skolotāju institūtu, kur mācās 3 gadus, papildinādamies arī klavier-spēlē pie komponista Jāņa Zālīša un pianista Zaķkājas. 1912. gadā, institūtu pabeidzis, Graubiņš sāk skolotāja gaitas Lubānā, par ko kāds bijušais audzēknis raksta: "Ja agrāk dziedājām tikai krievu dziesmas, tad pie Graubiņa — latviešu, galvenām kārtām latviešu tautas dziesmu sabalsojumus. Ar Jēkaba Graubiņa atnākšanu Lubānā mēs jutām, ka šeit ir ieradusies latviešu sirds un dvēsele. Viņa cieņa un autoritāte bija neaprakstāma." Lubānā Graubiņš apprecas ar Olgu Ērgli, un 1918. gadā piedzimst meita Guna.

Aizsāktajā autobiografijā Graubiņš raksta: "Rīgas torņa galiņā, zilē vīla līdzdziedāt." 1919. Graubiņš pārceļas uz Rīgu un uzsāk studijas Latvijas konservātorijā, prof. Jāzepa Vītola kompozīcijas klasē, tai pašā laikā strādādams algas darbu Izglītības ministrijā. Kaut Graubiņš Vītolu dziļi cienīja (1943. gadā pat sarakstīja viņa biogrāfiju "Jāzeps Vītols — Raksti par viņa dzīvi un darbu 80 gados"), viņš no Vītola saņēma daudz asas kritikas, un abu mūziķu domstarpības turpinājās visu mūžu. 1923. gadā Graubiņš beidz Konservātoriju ar brīvmākslinieka gradu — kā pirmais latviešu tautības absolvents-komponists. Seko daudz gadu raženi komponējot, pētot folkloru un rakstot tūkstošiem kritiku un dažādu mūzikas analīžu.

Ģimenes dzīvē notiek pārmaiņas. Tiek šķirta pirmā laulība un nodibināta otra ar Annu Dēliņu, ar kuru 1930. gadā piedzimst meita Daina (šodien pianiste-pavadītāja Latvijā). Trīsdesmito gadu beigās Graubiņš precas trešoreiz, ar Ēriku Bērziņu, un viņiem piedzimst dēls Jānis (šodien strādā tehniskā laukā Latvijā) un meita Ilze (koncertpianiste Latvijā) un Ieva (vijolniece, precējusies ar čilieti, pianistu Bravo, dzīvo Spānijā). Vēl jāpiemin, ka mūzikālajā ģimenē pie apvāršņa aust varbūt visspožākā zvaigzne no visām — Ilzes 11 g.v. meitiņa Ieva (no laulības ar bulgāru tautības obojistu Dobrovu), kuras vijolspēles sasniegumi esot uz apbrīnojami augsta līmeņa viņas vecumā. Vispusīgi mūzikāla ir arī pirmā meita Guna (pēc profesijas zobārste), kura no tēva daudz mācījusies, arī to, ka ar talantu

vien nepietiek, vajadzīga disciplīna, tādēļ tēvs viņai teicis: "Būvē māju uz drošiem pamatiem, un atstāj mūziku kā vinstīgu, ar ko izdaiļot savu dzīvokli."

Jēkabs Graubiņš sāk mācīt Latvijas konservātorijā 1938. gadā. Šo darbu viņš turpina arī komunistiem ienākot, un 1944. gadā, kad daudzi, ieskaitot ģimenes locekļus, dodas svešumā, viņš tiem nestājas ceļā, bet pats paliek uz vietas teikdams, ka viņa darbs ir vajadzīgs tikai dzimtenē.

Mūzika viņa dzīvē bija vissvarīgākā. Viņš palika dzimtenē to koptdams un, kā pats teicis "tīrīdams no nezālēm". Droši vien šis "tīrīšanas" dēļ Graubiņš četrdesmito gadu beigās nonāk Vorokutas soda nometnē, bet Rīgā, veselu gadu neziņā par viņa likteni, paliek sieva un trīs mazgadīgi bērni. Vecais vīrs nav grūta darba spējīgs, viņu norīko par naktssargu. Tur viņš sēž caurām naktīm, bez papīra un zīmūļa, sacerēdams mūziku galvā. Ticis pie kādas papīra strēmeles, Graubiņš pieraksta vienu dziesmu veltītu saviem cietumsargiem, par ko tie sagādā viņam vairāk

papīra. Uz mājām, savai ģimenei, viņš drīkstējis rakstīt tikai vienu vēstuli gadā. Graubiņš nolēmis, ka ar vārdiem viņš nevarēs nekā daudz pateikt, tādēļ rakstījis mūziku. Tā rodas klaviercikls "Vēstules labākajam draugam", sešas kompozīcijas, kurās var sadzirdēt uzrunu, jūtu izklāsmi un beigās parakstu "Tavs Jēkabs".

Pēc Staļina nāves Jēkabu Graubiņu "rehabilitē". Pēc grūta un nogurdinoša ceļojuma gan ar vilcienu, gan kājām, tagad jau pie 70 gadu vecais mūziķis, noplīsušā "fufaikā" un asiņojošām kājām, atgriežas Rīgā. Dzīvokļa durvis atver sieva Ērika, sīka auguma sieviete, un Graubiņš paceļ viņu uz rokām un ienes istabā.

Mākslinieka veseno ir dragāta, viņam atklāj prostātas vēzi. Viņš tomēr turpina mūzikas darbu, un atlikušajos gados paveic daudz. Ērika par šiem gadiem raksta: "Neatskaņots un mūzikas draudzē nepieminēts, Jēkabs Graubiņš savā skaņražā darbā smēlas attaisnojumu savai ievainotai dzīvei. Ja 20-os un 30-os gados komponista skaņdarbi risinājās it kā tradicionālās formās, tad tagad rodas jauni meklējumi: sacerēt, varbūt, pat kaut ko nebijušu. Par spīti vecumam, slimībai, nogurumam — uzlikt sev grūtākas mīklas jaunradei un dzīvei."

Graubiņš uzsāk rakstīt arī autobiografiju, ko nosaucis "Mans mūžiņš nōdzīvots", bet, domādams, ka vēl daudz laika, pārāk nesteidzas un paspēj pabeigt tikai pāris nodaļas par agrīno bērnību. Nāve Graubiņu pārsteidz 1961. gada 3. decembrī. Tiešais nāves cēlonis — smadzeņu trieka. Graubiņš apglabāts Meža kapos.

Tagad, 100 gadu pēc (Graubiņa vārdiem runājot) "Latgalltes zvirbuēns, Zemgalē čivināja" un "Strupiem spārniem, Iespurdza Rīgā", visa Rīga sāka dimdēt ar Graubiņa mūziku, kaut, apbrīnojamā kārtā, kopš komūnistu valdīšanas sākuma, nevienos dziesmu svētkos nav dziedāta neviena Graubiņa dziesma. 11. aprīlī Latvijas konservātorijā notika folkloristu konference ar priekšlasījumiem un mūzikāliem priekšnesumiem; 13. aprīlī speciāls koncerts Operā; 14. aprīlī Universitātes Lielajā aulā Graubiņa atceres koncertā dziedāja mecosoprāns Leonarda Daine, baritons Druvis Kriķis (Graubiņa znots) un Teodora Kalniņa Latvijas televīzijas un radio koris diriģenta Edgara Račevska vadībā, uzstājās stīgu kvartets un pianistes Ilze Graubiņa, Daina Graubiņa un Vilma Čirule; 15. aprīlī folkloras

uzveduma "Saulgrieži" cēliens "Rūdēns" Ikšķilē; 16. aprīlī ceremonija Meža kapos un piemiņas plāksnes atklāšana pie Graubiņa dzīvokļa nama Mežaparkā, 19. aprīlī Anglikāņu baznīcā Daugavmalā Skandinieki uzveda tautas dziesmu ciklu "Grievaltas dziesmu lizda"; bet 20. aprīlī komponisti, diriģenti un Graubiņa ģimenes locekļi pulcējās speciālā rautā Sporta klubā.

Jēkaba Graubiņa jubilejas koncerti izskanējuši, raksta I. Zemzaris "Literatūrā un Mākslā" un turpina: "Tomēr atcerēsimies, ka viss šis devums bija tikai daļa no parāda, kuru sākam atdot savam izcilajam klasiķim. Graubiņa gads sācies. Klausīsimies viņa skaņu rakstos, un ieklausīsimies viņā pašā...". Šiem vārdiem un novēlējumiem var tikai piekrist latviešu tauta visās pasaules malās.

MĀRA CELLE